

MAAOMAVALITSUS

EESTI MAAOMAVALITSUSTE LIIDU HÄÄLEKANDJA

10. MAIL 1931. A.

Nr. 9

ÜHEKSAS AASTAKÄIK

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: H. Avikson.

Tellimise hind:

Aastas	Kr.	5.—
Pooles aastas	"	2.50
Üksik number	"	—25
1923 aastak.	"	—50
1924 "	"	3.—
1925—1930 a. ä	"	5.—

Toimetus ja talitus:

Tallinnas, Suur Roosikrantsi
uul. Nr. 12.
Telefon Nr. 4—72.
Jooksev arve: Eesti Panga Tal-
linna osakond Nr. 609.

Kuulutuste hind:

1 lhk. Kr. 20.—, ½ lhk. Kr. 10.—,
¼ lhk. Kr. 5.—, 1/8 lhk. Kr. 2.50,
1/16 lhk. Kr. 1.25.
Dokumentide kaotamise kuulu-
tused 50 senti dokumendi pealt.

Ilmub 20 korda aastas, iga kuu 10. ja 25. päeval, mai, juuni, juuli ja augusti kuudel ainult 10. päeval.

SISU:

Õppejõudude teenistusseaduse eelnõu esitati valitsusele	Lhk. 135
Uus pensioni seadus	" 136
Omavalitsuste ümberkorraldamise võimalustest — D. Uiga	" 138
Omavalitsustegelased:	
E. Rosenberg	" 142
Ed. Brückel	" 143
E. Maaomaval. Liidu ja omavalits. tegevus	" 144
Kuulutused	" 134

Teie kinnitate

oma liikumata ja liikuvat varandust
tuleõnnetuse vastu
kõige soodsamatel tingimustel

Eesti Omavalitsuste Kinnitus A./S.

„OMA“

mis on omavalitsuste ühine kinnitusettevõte ning mille tegevusest saadud tulud omavalitsuste kaudu rahvale tagasi lähevad.

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid üle Kr. 368.000.—

Seltsi juhatus: Tartus, Riia tän. 41, oma majas, kõnetr. üldine 3-44 juhatus 5-62.

Peaagentuur: Tallinn, Harju tn. 48, kõnetr. 18-58.

Agendid kõigil pool.

Kuulutakse maksvusetaks:

1) Mihkel Mihkli p. Tomingase hobusepassid, välja antud Tori vallavalitsusest 11. jaanuaril 1921 a. Nr. 85 all, 11. jaanuaril 1921 a. Nr. 86 all ja 5. veebruaril 1927 a. Nr. 4/054684 all.

2) Jaan Piiritsa hobusepass, välja antud Alika vallavalitsusest 14. jaan. 1921 a. Nr. 741 all.

3) Semjon Budilovi hobusepass, välja antud Järvesuu vallavalitsusest 9. aprillil 1926 a. Nr. 20 all.

4) D. Gromovi hobusepass, välja antud Vilo vallavalitsusest 23. mail 1928 a. Nr. 20 all.

5) Jaan Mardi p. Madissoni hobusepass, välja antud Tori vallavalitsusest 2. novembril 1922 a. Nr. 198 all.

6) August Passani hobusepass, välja antud Sangaste vallavalitsusest 10. novembril 1925 a. Nr. 93 all.

7) Aleksander Kochi hobusepass, välja antud Saulepi vallavalitsusest 5. jaanuaril 1921 a. Nr. 488 all.

8) Jakob Puusildi hobusepass, välja antud Audru vallavalitsusest 30. aprillil 1923 a. Nr. 52 all.

Kasutage juhust!

Suur hinnaalandus!

E. Maaomavalitsuste Liidu juhatause otsuse kohaselt 21. aprillist s. a. on võimalik kuni 1. juulini s. a.

ajakirja „**MAAOMAVALITSUSE**“
eelmissi aastakäike saada

== POOLE HINNAGA ==

nimelt:

1923 aastakäik	25 senti	1927 aastakäik	2.50 senti
1924	1.50 "	1928	2.50 "
1925	2.50 "	1929	2.50 "
1926	2.50 "	1930	2.50 "

Paljusi huvitav vallasekretäride eksamineerimise kava 1926 aastakäigus on aastakäigu hinnaalandusega kättesaadavaks tehtud.

Üleval toodud hinnad on arvatud ühes postikuludega.

Tellimised adresseerida: „M A A O M A V A L I T S U S'e" talitus Tallinnas.

Õppejõudude teenistusseaduse eelnõu esitati valitsusele.

Õpetajate valimine erilise komisjoni kätte.

Hariduse- ja sotsiaalministeerium töötas ümber õppejõudude teenistusseaduse eelnõu, mis läinud aastal ka E. Maaomavalitsuste Liidu nõukogus läbivaatamisel oli, ja esitas Vabariigi Valitsusele. Muudetud eelnõus on jäänud Liidu seisukoht õpetajate valimise kohta aga fikseerimata ja valimine tahetakse anda erilise komisjoni kätte. Õp. vabastamine tehakse aga väga raskeks, teatud juhtudel isegi võimatuks.

Tehtud muudatustest on nimetada:

Paragrahv, mis määrab põhimõtte, kelle teenija on õpetaja, redigeeriti järgmiselt: Riigikoolide õppejõud on riigiteenijad. Omavalitsuste poolt ülalpeetavate koolide õppejõud on omavalitsusteenijad riigiteenijate õigustega ja kohustega, mis on pandud maksma nende õppejõudude kohta käesolevas ja teistes vastavates seadustes. Erakoolide õppejõud loetakse nende koolide ülalpidaja teenistuses olevateks isikuteks, kusjuures nende kohta on maksvad riigiteenijate õigused ja kohused sellel määral, kui see on nähtud ette käesolevas ja teistes vastavates seadustes.

Õppejõudude valimise asjus võeti vastu järgmine paragrahv:

„Omavalitsuste poolt ülalpeetavate õppeasutiste õppejõudude valimist toimetab vastava valla-, alevi-, maa- või linnavalitsus, kusjuures valimise koosolekust võtavad osa (peale valitsuste liigete) hääleõigusega: 1) koolinõunik, kelle tegevuse piirkonda kool kuulub, 2) hoolekogu esindaja või hoolekogu puudumisel lastevanemate esindaja kooli õppenõukogust ja 3) vastava kooli juhataja või tema puudumisel õppenõukogu esindaja ning sõnaõigusega kohalise õpetajate organisatsiooni esindaja. Kohalise õpetajate organisatsiooni, kellele kuulub esindaja saatmine, määrab vastav maa- või linnakoolivalitsus.

Kõigil koosolekust osavõtjail on õigus

tutvuda valimise kohal kandideerijate dokumentidega enne valimist ja avaldada oma arvamist kandidaatide kohta. Koosolek on otsustusvõimeline, kui koos on valiva asutise hääleõigusega liigete enamus ja seal hulgas valla- või alevivanem, maaomavalitsuse esimees või linnapea või nende asemik.

Maa- ja linnavalitsused võivad anda oma sellekohase otsusega õppejõudude valimise õiguse haridusnõukogule, kus see olemas. Haridusnõukogu koosolekust, kus toimetatakse õppejõu valimist, võtavad osa hääleõigusega 1) kooli hoolekogu esindaja või hoolekogu puudumisel lastevanemate esindaja õppenõukogust ja 2) vastava kooli juhataja või tema puudumisel kooli õppenõukogu esindaja.“

Registreeriva asutise poolt õppejõu määramine peab sündima vastava koolinõuniku või haridusnõuniku ettepanekul, kauemalt kooliaasta lõpuni, õppejõu kohustetäitja, eeskätt õpetajate reservis olevate õppejõudude hulgast.

Õppejõududele jäävad alles nende kohad tegelikus kaitsevæe teenistuses viibimise ajal sundaja teenimisel või mobilisatsiooni korral.

Õigusteta erakoolide õppejõududele maksetakse tasu nende koolide ülalpidajate poolt normide kohaselt, mis seaduses ette nähtud avalikkude õppeasutuste õppejõudude kohta.

Tagavaraõpetajatele maksab sõidukulud ja päevarahad neid komandeeriv asutis riigiteenijate kohta maksvate normide järgi.

Kustutati eelnõus varemalt ettenähtud § 85, mis keelas alluvuse vahekorras teenimise ülenevatele ja alanevatele sugulastele, abikaasadele ja vendadele-õdedele.

Kui õppejõudu tahetakse ametist tagandada nõrga õppe- või kasvatustöö pärast, siis tuleb enne lõpliku otsuse tegem. ette võtta revideerim. komisjoni poolt, mille

koosseisu kuulub 1 haridusenõunik, vastav koolinõunik, 1 liige hariduse- ja sotsiaalministri määramisel ja 1 Eesti õpetajate Liidu esindaja.

Kustutati eelnõust paragrahv, millega

taheti Vab. Valitsusele õigus anda õppejõudu teenistusest vabastada, kui Valitsus leiab, et õppejõu tegevus on riigi huvidele kahjulik.

Uus pensioni seadus.

Pensionioiguse reform on aastaid juba päevakorras olnud, kuid kõik sellekohased kavad on ühel või teisel põhjusel elluviimata jäänud. Nüüd on Hariduse- ja sotsiaalministeeriumis valminud järjekordne ning ühtlasi kõige laiaulatuslikum reformi kava. Seletuskirja järgi on uus pensioni seadus vajalik olnud: 1) et pensionide maksmine praeguste seaduste järgi hakkab käima riigil üle jõu, mille tõttu vaja on teha kokkutõmbamisi; 2) et praegused pensioni alused on liig mitmekesised, ühed pensionärid eesõigustatud seisukorras, võrreldes teistega ning 3) et praegustes seadustes on palju tehnilisi puudusi. Kõige selle tõttu on koostatud kõnealolev eelnõu, millesse on sulatatud kokku kolm praegu maksvat seadust: a) riigi- ja omavalitsuste teenijate, b) kaitseväelaste ja nende perekondade ning c) riigi asutustes ja ettevõtetes töötavate tööliste pensioni seadused, kusjuures kõigi pensioni liikide suhtes on püütud maksuma panna enam-vähem ühtlased põhimõtted.

Riigikassa huvides on eelmiste seadustega võrreldes ette võetud järgmised tähtsamad kitsendused.

1. Kõik pensionioiguslikud isikud peavad maksuma pensionikapitali heaks 2% oma palgast.

2. Haigused ei anna enam soodustusi pensioni suuruse suhtes, vaid lühendavad ainult väljateenimise aastaid.

3. Maksuma on pandud ülemmäär, millest pensionid ei tohi tõusta kõrgemale (kr. 200.— kuus).

4. Veneaegse teenistuse arvesse võtmisel, ei tohi pension tõusta kõrgemaks erilistest ülemmääradest, mis suurenevad iga Eestis teenitud aastaga ja ulatavad praegu maksva ülemmäärani alles 27-aastase Eestis teenimise järele.

5. Täispensionini väljateenimise aeg on pikendatud 30 a. pealt 35 a. peale.

6. Abielunaistele, kui nad on abielus olnud alla 2 aasta ja kui neil ei ole lapsi, pensioni üldse ei makseta.

7. Abielunaistele, kes abielus olnud üle kahe aasta, kuid ilma lasteta, maksetakse $\frac{1}{3}$ mehe pensionist senise $\frac{1}{2}$ asemel.

8. Ühekordset toetusraha neile, kes saavad pensioni, ei makseta.

9. Pensioni ei makseta aja eest, mil riigiteenija või tema perekond on õigustatud pärast teenistusest vabastamist edasi saama palka.

10. Neile pensionäridele, kes oma kutsealal ei saa tööd jätkata, kuid üldisest töövoimest on kaotanud alla 50%, maksetakse ainult pool neile kuuluvast pensioni määrast.

11. Pensioni ei makseta lesknaistele, kes ise pensionioiguslikus teenistuses.

Neist muudatusist toob ministeeriumi arvates riigile kokkuhoidu, praeguse pensionäride arvu juures, kaheprotsendiline palgast mahaarvamine umbes 22—23% ja teised kitsendused 10—15%, kokku keskmiselt 35% väljamaksetavast summast. Palgast mahaarvamise saavutatud kokkuhoiu protsent väheneb aga edespidi, kuna pole loota riigiteenijate arvu suurenemist, pensionäride arv aga suureneb veel kindlasti kümnekond aastat. Ministeeriumi arvates sellepärast kõik kirjeldatud kitsendused võimaldavad riigile kokkuhoidu lähema kümne aasta jooksul vähemalt 20% — keskmiselt. Nii palju üldisest põhimõttest, mis seaduseelnõu koostamisel aluseks võetud. Püüame nüüd lühidalt tutvuda seaduseelnõu endaga.

Nagu juba üleval tähendatud, kuuluvad selle seaduse alla a) nii riigiteenijad kui ka b) kaitseväelased (ohvitserid ja kaitsevägeametnikud). Edasi on pensionioiguslikud selle seaduse järgi: c) omavalitsuste, samuti ka nende liitude asutuste või ettevõtete teenijad kohtadel, millede tasu normeerimiseks kuu viisi või pikema ajajärgu alusel, ükskõik kas nad sinna on valitud või nimetatud; d) kõigi koolide (ka erakoolide) õpetajad; e) oma põhikirja alusel erikapitalidega töötavate riiklikkude ettevõtete, Eesti maapanga, pika-

laenupanga, tööstusliku töö seaduse põhjal asutatud haigekassade ja erakoolide teenijad; f) riigi asutustes ja ettevõtetes töötavad töölised ja g) kõigi eelpoolnimetatud isikute perekonnad. Seaduse alla ei kuulu aga isikud, kelle teenistus riigi- ja omavalitsusasutustes või ettevõtetes ainult kõrvaltöök, oma põhikirja alusel eripõhikapitalidega töötavate, põllu- ja metsamajanduse ettevõtete töölised. Nagu siit selgub, on seaduse ulatust laiendatud erakoolide õpetajate ja teenijate, omavalitsuste liitude ja haigekassade teenijate peale. Pensioniõiguslike omavalitsusteenijate suhtes on maksma pandud ühtlane kindel tunnus, nimelt palga normeerimine kuu viisi; seni see puudus ja nii ühed omavalitsused lugesid ühte ja sama teenistuskohhta pidava isiku pensioniõiguslikuks, teised aga mitte.

Pensioni saamise õiguse omandamise normaalseks eeltingimuseks on 25-aastane teenistus ja 60-a. vanadus. Täispensioni õiguse annab aga 35-a. teenistus. Pensionid ja ühekordsed toetused maksetakse pensionikapitalist, kuhu lähevad ka pensioniõiguslike isikute palkadest maha arvatavad 2%. Lahkub aga isik, kelle palgast tehtud mahaarvamisi pensionikapitali heaks, teenistusest, ilma et tal õigus oleks saada pensioni või ühekordset toetusraha, võib ta mahaarvatud summad saada tagasi. Samuti võib mahaarvatud summad saada tagasi surnud isiku perekond, kui tal pole õigust saada pensioni või ühekordset toetust. Et kindlaks teha, kui palju kellelki pensionikapitali heaks maha arvatud, tehakse iga aasta jaanuaris teenistus- või töötamislehele märkus eelmisel aastal kinnipeetud summa suuruse kohta.

Kuupalgaliste palga all mõistetakse vastava ametkoha palgamäära rahas ja natuuras ühes alaliste lisatasudega. Palgaks ei loeta summe, mis määratakse erakorraliste väljaminekute katteks või eritööde tasuks, samuti ka preemiaid, tasu puhaskasust, tasu üle normi antud tundide ja ületunnitöö eest, perekonna abiraha, teenistusvanusetasu ja kohtunikude lisapalka teenitud aastate eest.

Pensioni ülemmääraks on 200.— kr. kuus.

Kui pensioni arvutamisel võetakse arvesse ka veneaegne teenistus, siis ei või pension tõusta üle 55.— kr. kuus, kui isik on teeninud Eesti vabariigis 1 aasta. See

ülemäär tõuseb iga Eestis rohkem teenitud aastaga 5.— kr. võrra.

25-a. teenistuse eest määratakse pensioni 55% aastastest palgast. Iga järgneva teenistusaasta eest kuni 35 aastani, viimane ühes arvatud, suureneb pension 2% võrra aastastest palgast. Seega on täispension 75% aastastest palgast.

Isikutel, kes alla 60 a. vanad, on õigus pensioni saada ainult siis, kui nad lahkuvad teenistusest haiguse tõttu või, kui nad teenisid kohtadel, mille kohta seadustes või seadlustes ette nähtud vanaduse ülemmäära normid. Isikud, kes teenistusest lahkuvad nooremalt kui 60 aastastelt, välja arvatud eelpooltähendatud erandid, erilise vanaduse ülemmäära normidega, omandavad õiguse pensioni saamiseks 60-st eluaastast peale või ka enne seda, kui nad vahepeal kas haiguse või vigastuse tõttu töövõime kaotanud; kui nad aga enne 60-a. saamist surevad, saavad pensioni nende perekonnaliikmed.

Haigused lühendavad pensioni välja teenimise aega. Haigus, mis teenistuse jätkamise võimatuks teeb ja ühtlasi ka alalist kõrvalabi nõuab, annab pensioni saamise õiguse juba pärast viieaastast teenistust, millisel juhul pension määratakse 35% aastastest palgast. Iga järgneva teenistusaasta eest kuni 25 a. suureneb pension 1% võrra; pärast 20-a. teenistust kuni 35 a. aga 2% võrra iga rohkem teenitud aasta eest.

Ei nõua aga haigus alalist kõrvalabi, ehkki ta teenistuse jätkamist ei võimalda, siis annab 10-a. teenistus õiguse pensioni saamiseks 40% suuruses aastastest palgast; iga järgneva teenistusaasta eest kuni 25 a. suureneb pension 1% võrra, pärast seda kuni 35 teenistusaastani aga 2% võrra aastastest palgast. On aga haiguse tõttu pensionile minev isik oma üldisest tööjõust kaotanud vähem kui 50%, on tal õigus saada pensioni ainult poolel määral.

Teenistuskohuste täitmisest või selle tagajärjel saadud haavade, vigastuste või haiguse puhul pensionide saamisel jäävad maksma senine kord ja normid eelpooltähendatud ülemmääradega, selle vahega, et osalise tööjõu kaotuse puhul tähendatud isikuil õigus on edasi teenida, kui nad seda suudavad, ning ühes palgaga ka pensioni saada, kui edasiteenimisel saadav palk on väiksem endisest. Välja arvatud eelmine erand, ei ole kellelgi õigust ühel ja samal ajal pensioni saada ja palka nen-

des asutustes või ettevõtetes, milles teenimine annab pensioni õiguse; ka niisugustel kohtadel mitte, kus teenistus ise pole pensioniõiguslik. Valitsusele on siiski jäetud õigus teha erandeid eriteadlaste suhtes.

Veneaegse teenistuse arvestamisel on tehtud mitmed muudatused senise korraga võrreldes. Nii on ette nähtud määrus, et veneaegne teenistus tuleb arvata päev päeva ette ka niisugustel juhtudel, kui vene seaduse järgi üks päev arvati mitme päeva ette. Seni näit. kaitseväelaste kohta maksis mitmekordne arvestamine. Edasi ei võeta arvesse veneaegset (samuti kui eestiaegsetki) sõduri sundteenistust, mis ministeeriumi arvates pole teenistus tarvilises mõttes, vaid kohustus, nagu teetegemine, küüdi vedamine jne., pealegi ei võeta seda teenistust seni arvesse riigi- ja omavalitsuseteenijate pensioni seaduse järgi. Küll aga võetakse arvesse teenistus sõdurina sõja ajal ning kaitseliitlasena sõjategevusest osavõtmisel eesliinil. Edasi võetakse arvesse pensioniõiguslikuna veneaegne, kui ka eestiaegne enne riigistamist, teenistus Seevaldi haigemajas ja eraraudteedel; niisama võetakse arvesse veneaegne teenistus kooliõpetajana kõigis koolides, vaatamata sellele, kas see teenistus oli praegusel eesti territooriumil või mitte. Kõigi pensioniõiguslike isikute liikide peale on laiendatud praegu ainult kaitseväelaste

pensioniseaduse alla kuuluvate isikute kohta maksev määrus, et vabadussõja aegne teenistus eesliinil loetakse üks päev kolmeks päevaks, väerinna seljataga aga üks päev kaheks päevaks.

Neile aga, kes pärast vähemalt kaheaastast teenistust lahkuvad haiguse tõttu, mis teenistuse jätkamise võimatuks teeb, antakse ühekordset toetust poole aasta-palga suuruses, kui neil ei ole pensioni õigust.

Määrused perekonnaliikmete pensionide ja ühekordsete toetuste kohta on üldjoontes jäänud endisteks. Nagu alul juba tähendatud, ei makseta pensioni abielunaisele, kui ta vähem kui 2 a. abielus olnud ja lapsi ei oma. Sünnib tal aga 9 kuu jooksul, mehe surmast arvates, laps, hakkab ta pensioni saama lapse sündimisest alates. Samuti maksetakse lasteta lesele (kui tal pensioni õigus, s. o. üle 2 a. abielus olnud) üks kolmandik osa mehe pensionist senise mehe poole pensioni asemel.

Need on tähtsamad määrused uue pensioniseaduse eelnõust. Muus osas ta kas sisaldab enam-vähem seniseid või jälle tehnilist laadi määrusi, mille üksikasjalik vaatlemine käesoleva ülevaate piirides võimalik pole. Nagu neist lühidaist märkusist näha, on seaduse eelnõus nii mõnedki parandused senise korraga võrreldes, aga ka kitsendusedki.

„Side“.

Omavalitsuste ümberkorraldamise võimalustest.

D. Uiga,

Tartu Maavalits. Haridusosak. juhataja.

Omavalitsuste ümberkorraldamise küsimus on omandanud viimasel ajal aktuaalse ilme. Selle käsitlusel lähtutakse kulude kokkuvõtte kaalutlustest. Tulipunktiks on maavalitsused, millised kui üleliigsed ja kulukad asutused tulevat üldse likvideerida. Nende senised ülesanded jaotatagu valdade, alevite ja keskvalitsuste vahel. Lisaks kulude kokkuvõtte kaduvat ka tülid ja rahulolematused, millised aset leidvat valdade ja maavalitsuse vahel, kuna viimased ei laskvat valla- ja alevivalitsusil otsustada küsimusi nende heaksarvamiste järgi. Ka asjaajamine muutuvat lihtsamaks ja kiiremaks, sest kaduvat liigne

vaheinstants. Neil motiividel olevat maavalitsuste likvideerimine õigustatud ja vajalik.

Oleks üleliigne püüda tõendada, et maavalitsuste kaotamine kokkuvõtte ei anna. Kui aga tahetakse likvideerida maavalitsused ja nende senised ülesanded jätta maksvaks vähemalt senises ulatuses ja neid seniselgi määral teostada valdade, alevite ja keskvalitsuste kaudu, siis lubatagu kulude kokkuvõtte kohta avaldada mitte ainult kahtlust, vaid väita, et see ka oletuseks jääb ja seda juba seepärast, et soovitatud kujul maavalitsuste seniste ülesannete jaotamine ja

nende täitmine puhtfüüsilisil ja konstruktiivseil põhjusil võimatuks osutub. Ilma, et oma väite põhjenduseks kalkulatsioone esitaksin, mida käesolevaga ei taotle — esitaksin ainult küsimuse: **Kas on tõendus, et maavalitsusil polegi ülesandeid, ja kui siiski on, kas on nad neid siis täitnud halvasti või üldse jätnud täitmata?** Sellasid tõendusi pole ette toodud. Ka passiivsust ülesannete täitmisel pole tõendatud. Seepärast pole vajadust vastupidiseid kalkulatsioone esitada. Kõneldakse veel, et ametnikke olevat palju ja valitsuse liikmed olevat poliitilised agitaatorid ja demokraatlik liialdus — luksus. Kuni pole tõendatud liigsete ametnikkude arv ja näidatud, millisel alal on rohkem kui hädavajalik arv ametnikke — on sellased väited vaid puhtsõnalised mõttemõlgutused, mis võivad tingitud olla kas asjaolude mittemõistmisest, isiklisest kaalutlusist, või mõnest muust sellelaadilisest arvamist, kuid mitte demokraatliku riigikorra vajadusist, mis nõuab ühiskondliku elu igaüks külget korraldamist.

Kui võtta õige, et maavalitsuste liikmed teevad poliitilist tööd, siis peaks küll küsima, miks nad seda ei tohiks teha! Poliitika on ju rahva eluliste nõuete rahuldamine, selle soovide jälgimine. Arvan, kes rahva vajadusi silmas ei pea ja neid oma võimete ja ameti kohaselt ei rahulda — see on rahva vaenlane. Maavalitsuse liikmed, kui rahva esindajad, ei tohi rahvavaenulikud olla. Nad pole seda ka olnud. Et küsimuste otsustamisel oleksid kõikide kihtide esindajad — on vajalik kollegiaalne valitsuse konstruktsioon. Kes seda eitab, pole vabariiklane. Et meil sellaseid isikuid leidub — pole uudis. Pole seepärast siis ka imestada, kui nad maavalitsuste kollegiaalsust võõrastavad ja likvideerida soovivad. Poliitilised vahekorrad, kus need õige teravad, aitavad siin oma piasasjadega kaasa. Kui paigutada keskvalitsuse juurde see osa maavalitsuste juures ametisolevast personaalist, kes vastavate ülesannete kohaselt sinna peaks kuuluma, siis peaks selge olema, et neil isikuil puhtfüüsiliselt võimatu on täita kõiki neid ülesandeid samas ulatuses ja sama intensiivselt kui praegu, kus nad koha peal elavad — vähemalt oma tööala piirkonnas. Tallinnast tööpiirkonda sõita vabab aega ja nõuab kulusid. Pole näinud sellast kalkulatsiooni, millest selguks, et kaugelt keskkohalt ülesannete täitmine oleks vähem kulukas,

kui siis kui ülesannete täitjad elavad ja asuvad ülesannete läheduses. Näiteks võiks tuua andmeid Tartumaalt. Kui koolinõunikud, teede tehniline personaal, valdade revident, tehnilised komisjonid, avalikkude raamatuk. revideerijad j. n. e. peaksid samal määral omi ametisõituseid Tallinnast tegema, kui see praegu sünnib, siis oleks sõidu- ja päevarahade kulud aastas kr. 8000 (kaheksa tuhat). Arvestamata on veel aeg, milline kulub ainult sõidu peale ja millise sõidu tagajärjel töövoime väheneb. See on aga suurem summa kui ühegi maavalitsuse korralduskulud (üür, valgustus, korraashoid). Tuleb järeldada, et koha peale asutise jätkimine on õigustatud. Need oleks siis ministerruumide alaosakonnad. Kaotatud oleks selle tõttu ainult maavalitsuste valitud liikmed. Kulude vähenemist see aga veel ei anna, sest kui asutis olemas, siis peab see ka avatud olema ja selle juht ka sageli kohal viibima. See tõmbab aga eriti tagasi tegevust väljaspool asutist. Nii tuleks — eriteadlaste arvu suurendada.

Kui aga tahetakse väita, et tööd tuleb lihtsustada, ametnikke vähendada ja kus nende ametisolemine seadusega kohustav pole — seal üldse tööd lõpetada — siis on see omaette kindel seisukoht. Kuid selle seisukoha maksmapanemisega oleme ka ütelnud: pole vaja seda teha, mis maavalitsused senini teinud: pole vaja hoida teid korras, ehitada sildu, pole vaja revideerida koole, valla- ja alevivalitsusi, raamatukogusid, pole vaja vanade- ja lastekodusid pidada ülal, korraldada põllumajandust ja hoolitseda tervishoidliku ala eest; las kujuneda nii, nagu see valla- ja alevivalitsustele jõu- ja arusaamise kohane; riik ei ka laiaulatuslikumad omavalitsusasutised ärge avaldagu neil aladel korraldavat kätt, ärge pandagu kohustusi maksmata; pole tarvis ühiskondliku elu arengusse segada, seda normeerida. See kindlakujuline seisukoht oleks arusaadav. See kord oleks küll vastolus maksva põhiseadusega, oleks vastolus rahva eluliste nõuete ja vajadustega. Kuid kui rahvaesindus selle omaks võtab — siis otsustab rahvas ise, kas ja kes esindajaist õieti toimivad.

Maavalitsuste likvideerimist põhjendatakse ka veel seega, et nad otsustavad liigne kord samasululisi küsimusi, mis vallad, alevid ja keskvalitsused. Sel puhul tuleb tunnistada, et sellaseks väiteks aluseid on. Kuid kes selles süüdi? Maavalitsused küll kõige vähem. Kui te jälgite ükskõik mil-

list küsimust, siis leiate, et seadusis ja määrusis valitseb vankumata tendents: alata küsimuste otsustamist kõrgema võimu esindaja lõpliku otsusega. Selle tõenduseks paar näidet: Algkool ei saa oma tunnikavast võtta ette ühtegi muudatust lubatud tundide piirides ei ka lisaks, kui seda pole otsustanud: pedagoog. nõukogu, hoolekogu, maakoolivalitsus ja HSM koolivalitsus, s. o. neli asutist. Õpetajat ei saa muidu ametisse panna kui seda pole koolivõrgu korras otsustanud: kooli pedagoogika nõukogu, hoolekogu, kooli ülevalpidaja (vallavalitsus ja -volikogu), maakoolivalitsus, maavalitsus, maavolikogu, Hariduse- ja sotsiaalminister ja majandusminister. Viimaste lahkarvamistel ka Vabariigi Valitsus — kokku kuni 10 (kümmet) organi.

Võib olla on see väga demokraatlik, võib olla on see kokkuhoid või jälle usalduse küsimus. Üks peaks aga selge olema, et sellase süsteemiga ei kasvatata rahvas vastutustunnet ei ka lugupidamist ametiasutuste vastu, kõnelemata ajast ja kullust. Siin võiks süüdistada seadusandlikkogu, kes ka piasjus määravaks võimuks on teinud ministrid. On võimalik, et viimased seda ihaldavad, kuid seda iha ei õigusta ei demokraatlik kord, ei ka majanduslik kalkulasioon ei ka poliitiline alaeasus. Tingitud sellasest korrast tuleb paratamata maavalitsusil otsustada rida küsimusi, mis otsustavad valla-, alevi- ja keskvalitsusedki.

Omavalitsuste ümberkorraldus on vajalik eestkätt ülesannete jaotuse mõttes. Seejuures tuleb kompetentsid piirata ja kindlaks määrata.

Oleks küllalt, kui kaks asutist samas küsimuses otsustajad on.

Tööjaotus üksi aga ei anna tagatist, et määratud ülesanded korralikult täidetakse, kui pole ülesannete täitmises vastutus- ja kohustustunnet. Selles osas tuleb sageli ette väärnähtusi.

See asjaolu ongi osalt põhjustanud järevalve aparatuuri ja põhjustab seda ka tulevikus. Maavalitsuste administratiivprotestide arv, mis valla- ja alevivolikogude otsuste vastu avaldatud ja kohtute poolt rahuldatud, tõendab järevalve vajadust. Võib seda ebaproduktiivseks tööks nimetada. Ta on sisult siiski seadusliku korra nõudmise ja maksmapanemise tee ja töö. Kui valla-alevolikogud otsustaksid küsimusi seaduste kohaselt — võiks järevalve ära jääda. Seega jääks järe-

valve kuld ära, oleks ka kohtute koosseise võimalik vähendada. Volikogude seadusevastaste otsuste vastu on raske võidelda. Nad on tingitud kahest põhjusest: kas seaduste mittetundmisest või otsustajate heaksarvamisist.

Seaduste mittetundmist saab ajajooksul ehk kõrvaldada, kuna heaksarvamiste vastu abinõude leidmine ja nende kõrvaldamine palju raskem on. Parandusi võiks siin tuua ainult karistuste maksmapanemine. Kes seadusi ei täida või seadusepärast otsust ei tee, kandku vastutust — karistust. Karistuste määramise õigus tuleks aga anda järevalve organi kätte, sest praegune kord on rahvale kallid, on asjaajamise liiati ebapraktiline. Praegu peab enne korduvalt tähelepanu juhtima, tähtajad määrama, hoiatuse tegema, noomituse avaldama, kui saab seaduse mitte-täitja kõrvaldamist alata. Volikogude liikmete suhtes aga pole neidki võimalusi. Aastate vältel võib volikogu otsus protsessi staadiumis olla ja siiski nõuetekohast lahendust mitte tuua. Kui peetakse kontroll tarvilikuks, siis olgu see ka varustatud abinõudega väärnähtusi kohe kõrvaldada. Vastasel korral kontrollime enesete taskuid ja avaldame rahulolematust, et ametiasutisi liialt palju on, need midagi ei tee, ja kui teevad, siis korrutavad kõik samasisulisi ja samas ulatuses asju, kui valla-alevolikogud või jälle keskvalitsused.

Nagu eelpool tähendatud, on kõneldud maavalitsuste likvideerimisest. Vähem on juttu olnud nende ümberkorraldamisest. Likvideerimise puhul on näidatud teidki, kuidas seda teha. Ümberkorraldamiseks pole aga teada ühtegi kindlakujulist kava. Vabariigi Valitsuste deklaratsioonides on kõneldud ainult ümberkorraldamisest. Võib olla, on Valitsusel kava olemas, avalikuks seda pole senini tehtud. Seepärast võtan julguse ja avaldan mõtteid maavalitsuste ümberkorraldamise võimaluste kohta.

Lähtun seisukohast, et valla (alevi) ja keskvalitsuste vahel vaheasutiste olemasolu vajalik ja paratamata on ja seda eeldusel, et maavalitsuste seniseid ülesandeid ei likvideerita. Kui arvatakse, et neid ülesandeid täidaks sihtühisused, siis annaks see ehk tulemusi siis, kui need sundslikuks tehakse. See oleks aga ühe maavalitsuse asemel mitme asutamine.

Kui juba volikogude poolt seaduste rikumisi palju on — siis sihtühisuste poolt oleks neid mitmekordselt, kuna selle kon-

struktsioon ja otsustajate kohustuste ja õiguste külg mitmeti keerulisem oleks. Kui ei elustu vabatahtlikud sihtühisused, mis taotlevad liikmete tulusid — siis veel vähem oleks mõeldav sihtühisused kulude tegemiseks. Need jäävad ellu kutsumata. Jäävad seega teostamata ka ülesanded, milliseid loodetakse sihtühisuste kaudu teostada võidavat. Neil kaalutlusil ei loe tarvilikuks sihtühisuste mooduse juures üldse peatuda, ei ka sel teel ümberkorraldusi näha.

Senised kaalutlused on jätnud puudutamata ühe maavalitsuste ümberkorraldamisel mõeldava mooduse. Meil asub iga maakonna linnas kaks suuremat omavalitsust: linna- ja maavalitsus. Nende mõlemate ülesanded on suurelt osalt ühed ja samad. Lahkuminekuks esinevad ainult üksikutel aladel ja ülesannete teostamise viisides ja piirides. Asutiste konstruktsioon on aga sarnane. Kas ei oleks seepärast mõeldav linna- ja maavalitsuste ühendamine üheks uueks asutiseks, kelle ülesandeks oleks teostada ülesandeid, milliseid seni täitsid linna- ja maavalitsused, kas täielikult või mõningate muudatustega. Loomulikult oleks ka sel moodusel omad pahed, kuid ei saa eitada ka paremusi. Kulude kalkulasiooni seisukohalt oleks see aga õigustatud — asjaajamise seisukohast aga lihtsam ja otstarbekohasem. Peatähtsus seisab selles, et oleks loodud ka maa kohta kindlakujuline asutis, kelle peale võiks panna kohustusi ja kellelt võiks ka nõuda nende täitmist, oleks demokraatlikul alusel moodustatud, seisaks rahvaga kontaktis ja oleks selle kontrolli all.

Kui vaadelda küsimusi, mis võiksid vaidlusi tekitada, siis oleks oma ulatuselt ja iseloomult neist järgmised raskemad:

1) Volikogu ja valitsuse moodustamine.

Kuigi üks linnapea on soovitanud maavolikogud kaotada ja võib olla soovib ka linnavolikogude kaotamist — ei tohiks sellane mõtteavaldus üldse mõttevahetust väärida. Seepärast tuleks kaaluda, kuidas esinduskogu moodustada. Valimine peaks sündima senisel kujul, kuid linna ja maa kodanikkude häälega. Kas siin võetakse aluseks proportsionaalne, pariteetne või puhthääletamise tagajärgede arvestus — on süsteemi küsimus, kuna hääletamist võib korraldada lahus või ühiselt, s. o. koos linna ja maa kodanikud ühiste või lahus nimekirjadega. On volikogu koosseis ühel ehk teisel teel moodustatud, on valitsuse kujundamine juba lihtsam. Va-

litsuse koosseisu peaks aga kuuluma nii linna kui maa esindajad. Seepärast peaks seadus valitsuse kujundamise mooduse ka vastavalt ette nägema. Vahekordade kindlaksmääramise aluseks võib olla kas elanikkude või hääletajate arv või mõni teine moodus.

2) Tulude ja kulude määramine.

Selle küsimuse lahendamisel tuleks lähendada seisukohast, et kohustused peavad seotud olema õigustega. On linn rohkem kohustustega koormatud kui maa, siis peavad linnal ka kulude alal suuremad õigused olema. Üldiselt peab aga põhimõtte maksev olema, et maksude määramises suuri vabadusi ei tohi olla. Kui seadus määrab kindlaks, et see pool nii palju võib kasutada, kui palju ta tulusid annab, siis on tulude ja kulude määramise raskused kõrvaldatud. Mis puutub maksu normidesse, siis võib ka selles püsiv normatiivsus aset leida; soovitatav oleks, võib olla, küll liikuva skaalaga.

Kui aga arvatakse, et linn on maast väga palju paremas seisukorras ja see tõttu palju edasijõudnud ning maad tuleb linna arvel järele aidata, siis vahest pole vajadust tulude ja kulude vahekordade normeerimiseks juhul, kui linna kodanikkude esindusele ülekaalu pole kindlustatud.

3) Linna ja maa huvide seisukohalt ülesannete täitmine ning korralduste intensiivsus ja ulatus.

Omavalitsuste ülesanded jagunevad kahte liiki: sunduslikud ja vabatahtlikud. Kõik see, mis kohustavaks tehtud, ei sünnita antud võimaluste piirides raskusi. See tuleb täita vaatamata sellele, kas teeb seda Johan või Peeter, s. o. linna või maa esindaja. Muidugi on siin, nagu ikka, määrav ülesannete täitja isiku tublidus, mitte aga administratiivpiiridesse kuuluvus. Vabatahtlikkude ülesannete alal võivad ju kuuluvuse järgi sümptiaad tekkida. Kuid seda paraliiseerib kollegiaalsus ja tulude kasutamise õigus ning jaotus. Küll võib arvata, et siis needki majanduslikul alusel seisvad kiskumised ära jäävad, mis praegu mõnikord esinevad. On ju nii, et mida vähem on piire, seda vähem ka piiritülisid. On valitsus ühine — väheneb ka tülide võimalus.

On esinduskogu, valitsus, kindlad ülesanded, krediidid ja nende kasutamise alused kindlaks määratud ja vajalik tegevusvabadus jäetud — on lahendatud ka kõige laialatuslikumad ja vaieldavamad küsi-

mused. Teiste vähemate juures ei pea käesolevaga võimalikuks peatuda.

Millised oleksid aga uue valitsuskuju paremused? Neist nimetaksin siinkohal järgmisi:

1. Kahe valitsuse üheks ümberkorraldamisel saaks saavutatud kokkuvõid valitsuse liikmete, ruumide, osalt ka ametnikkude jne. arvel.

2. Jääks ka maa suhtes püsima tugev II. astmeline demokraatlik omavalitsus, kes asuks ka maa kodanikkudele kättesaadavas kauguses ja kelle tegevust nad saaks jälgida ning nõuete kohaselt mõjutada.

3. Linna ja maa piirides ülesannete täitmine ühest koha peal asuvast asutisest on tehniliselt hõlpsam, otstarbekohasem ja odavam.

4. Valdade ja alevite kohta jääks vajalik järelevalveasutis koha peale püsima, kes saaks nendega tihedamas kontaktis olla ja teaks paremini kohapealseid olukordi. See tõttu ei saaks koormatud keskvalitsused ja ei kanduks paratamatud rahulolematused ministriumide peale üle, mis riigipoliitiliselt soovitatav pole.

5. Ülesannete täitmine, mida ei saa panna kohapealsete (valla, alevi) omavalitsuste peale ja kesvalitsuste kätte tuleks koondada — seaduse piirides rahva enese nõuete kohaselt nende eneste teostamisele.

Linna- ja maavalitsuste ühis- kui ka lahustetvõtete ja kõrvalasutiste (haigemajad, koolid, tööbors, kutsevaliku nõuandebüroo, apteegid, pangad jne.) korraldamine oleks otstarbekohasem ja odavam. Kaoks ka nende asutiste vaheline asjaajamine.

7. Linna ja maa vahel saaks loodud loomulik kontakt.

Võiks esialgu piirduda loetletud paremustega.

Kui vaadelda maa- ja linnavalitsuste seniseid ülesandeid ja nende jaotust, siis nähtub, et tehnilist raskust ei sünnita alade järgi ülesannete liitmine ja ühe asutise

poolt nende teostamine: Ka asutiste konstruktsioon sarnaneb üksteisele. Leidub üksikuid alasid, kus lahkuminekuks esinevad, kuid leidub ka alasid, kus liitmine otse vajalik, nagu: koolide korraldamine ja eriti nende järelevalve, hoolekande ja turgede korraldamine jne.

Kui nimetada linna- ja maavalitsuste tööjaotust osakondade järgi, siis oleksid need:

1) Kantselei, 2) administratiiv, 3) hari-duse, 4) hoolekande, 5) ehituse, 6) majanduse, 7) maksude, 8) põllumajanduse, 9) teede ja 10) tervishoiu osakond.

Sisuliselt võiks liita: kantselei ja administratiiv, teede ja ehituse, majandus ja põllumajandus.

Nii jääks liidetud valitsusse seitse osakonda. Kuid see pole oluline. Neid võib ka kümme olla. Osakondade arv ei määra ära valitsuse liikmete arvu, kuna osakonda võib juhtida ka mitte valitsuse liige, samuti, kui üks valitsuse liige võib mitut osakonda juhtida. Seadus võib ka piirata nende arvu. Vahest oleks kohane 3—7, olenevalt maa ja linna suurusest.

Eeltoodud kirjutisest järgneks:

1. Maavalitsused on olnud vajalikud seniste ülesannete jaoks ja on täitnud neid rahuldavalt. Nende seniseid ülesandeid tuleb ka edaspidi jätkata.

2. Maavalitsuste ülesannete jaotamine valla, alevi ja keskvalitsuste vahel pole majanduslikult põhjustatud, asjaajamise seisukohalt õigustatud ja riigipoliitiliselt otstarbekohane.

3. Maa- ja linnavalitsuste liitmine seniste ülesannete jätkamiseks on teostatav ja kulude ning tööjaotuse seisukohalt otstarbekohane, põhjendusega kooskõlas ja poliitiliselt õigustatud.

4. Omavalitsuste kompetentsid nõuavad ümberkorraldamist.

5. Vastutust seaduste mittetäitmise eest tuleb suurendada ja laiendada.

Omavalitsustegelased.

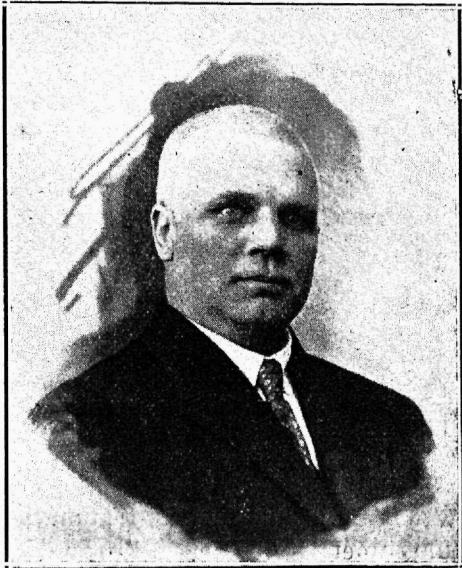
Roela vallasekretär Aleksander Rosenberg
25 a. omavalitsuse teenistuses.

Sündinud 14./26. apr. 1883 a. Tartu-maal, Kodavere kihelkonnas, Pala vallas, taluperemehe pojana. Alghariduse saanud

kohalikus vallakoolis ja Kodavere kihelkonnakoolis. Edasi õppinud Tartu 4-kl. linnakoolis ja H. Trefneri eragümnaasiumis. Vallasekretäri ameti vastu valmistanud 1904—1906 a. Pala vallasekretäri Seppa juures.

1906 a. Kokora vallasekretäriks valitud ja ametisse astunud 14./27. aprillil. Kokoral oli ametis vahetpidamata kuni 1. juun. 1919 a. ja sealt edasi kuni praeguse ni Roela vallas Tartumaal sama ameti peal.

Peale otsekoheste ameti elavalt osavõtnud seltskonnategevusest. Juba enne ametisse asumist tekkis tema algatusel 1904

A. Rosenberg.

aastal Palale Laulu-Mängu selts, kus tema lauluõpetajaks oli. Kokorale ametisse astudes jätkas tema tegevust laulu ja muusika alal. Tema ümber koondusid laulukooriks pea terveist kihelkonnast ärksamad muusikaarmastajad ja 1911—1914 aastani oli laulukoori liigete arv üle 60. Anti kontserte mitte ainult omas ümbruses, vaid ka kaugemal, nagu Palamusel, Voldis, Magdaleenas, Koosal, Varnjas, Alatskivil, Palal jne. Peale muu kanti ette ka J. Beckeri „Mustlased“ ja M. Hermannini „Kalev ja Linda“ mitmel korral.

Asudes Roelasse, tegutseb siin samuti lauluõpetajana edasi. Praegu on Roela Raamatukogu Seltsi laulukoor üks parematest ümbruses.

Peale laulu ja muusika tegutseb siin ka ühistegelistes asutustes, milliseid tema algatusel Roelas terve rida on ellu kutsutud, ja kus tema praegu nii mitmes juhitud tegelasena ametis. Iseäranis Roela ühispingas, kus ta selle algusest asjaajajana tegutseb, on tema püüdnud asju nii ajada, et pank täieliku rahva usalduse on

võitnud, ning ilma Roela ühispingata ei saaks Roelat kuidagi seesugusena ette kujutada, nagu see praegu on.

Vallaomavalitsuse tegevuse juhina on A. Rosenberg sekretäride seas sammunud eesrinnas. Asjaajamine Roelas on olnud alati eeskujulises korras, mida tõendavad niihästi valla revisjonikomisjoni kui ka maavalitsuse revidendi protokollid. Valla-valitsuste uue raamatupidamise maksmapanemisel ei suutnud paljud vallasekretärid asjasse kohe süveneda, mispärast administratiivosakonna juhataja korraldusel hr. Rosenberg nõus oli kohapeale sõitma ja aitas raamatupidamise sisse seada. Ka käis ta naabrimaakonnas Võrumaal vallasekretäre selles asjas instrueerimas.

Et A. Rosenberg valla elanikkude ja järelevalve asutise täielise lugupidamise on ära teeninud, näitas rohkearvuline osavõtmine tema juubelipäevast 26. aprillil s. a.

Aktusel peetud kõnedes avaldati temale vallavalitsuse ja rohkearvuliste seltskondliste organisatsioonide ning maavalitsuse esindajate poolt palju tänu ja austust tööde eest. Roela ühispinga poolt annetati ümbrik 3000 krooniga, organisatsioonide poolt auaadress ja kuld uur, hõbe bokaal, hõbedane paberossitoos ja hulk muid väärtuslikke kingitusi.

Maavalitsuse administratiivosak. juhataja tervitas ja annetas väärtusliku kasti lauahõbedat.

Traaditeel on saadetud kaugemate asutiste, ametivendade ja sõprade poolt hulk õnnesoove.

Palju õnne ja jõudu usinale töömehele tegutsemiseks samasuguse eduga.

—a—

Eduard Brückel 30 aastat omavalitsuse teenistuses.

9. mail möödus 30 aastat, kui Ed. Brückel vallaomavalitsuses tegevust algas. E. B. on sündinud 6. dets. 1884. a. Palamusel. Õppis Palamuse kihelkonnakoolis. Peale kooli lõpetamist asus ta 9. mail 1901. aastal Kuremaa vallavalitsuses seretäri abina tööle. Kuremaalt lahkudes töötas Laiuse sekretäri abina 2 aastat ja 1905. a. valiti Ranna vallasekretäriks. 1907. a. valiti E. B. Pala vallasekretäriks, kus ta on töötanud järgimööda 24 a.

Oma ameti alal on ta alati olnud hoolas ja kohusetruu ning vallarahvale vastutulelik nõuandja. Peale otsekoheste kutsetöö on E. B.-l jätkunud küllaldaselt aega selts-

Ed. Brückkel.

konnategevuseks, ta on energiliselt kaasa töötanud pea kõigis Pala organisatsioonides.

Ed. Brückeli 30-aastase ametijuubeli puhul tuletavad Pala valla ja ümbruskonna rahvas tema suurt tööd tänutundega meelde ja soovivad juubilarile õnne ja jõudu edaspidiseks tegevuseks.

Pala valla juubilar tõuseb aga ka üle oma valla piiride. Seda ei saa siinkohal tähendamata jätta. Ei ole ta ainult käskude ja korralduste täitja, vaid paremuse otsija ja uuenduste kavatseja valla asjaajamise alal. Sellelt alalt on E. B. sulest „Maaomavalitsuses“ ilmunud rida artikleid. Üldse kuulub E. Brückel „Maaomavalitsuse“ viljakamate kaastöölise hulka vallategelaste seast.

Jõudu töö jätkamiseks tähtsast versta-postist möödumisel!

E. Maaomaval. Liidu ja omavalitsuste tegevus.

E. Maaomavalitsuste Liidu nõukogu koosolek

5. ja 6. mail Tallinnas Harju Maavalitsuse ruumes.

Koos on 46-st nõukogu liikmest 37. Peale nõukogu liigete võtsid koosolekust osa Põllutöoministeeriumi esitaja hra. Osolin ja Teedeministeeriumi esitaja hra Bõlau. **Koosoleku avamine ja juhatuse valimine.**

Koosoleku avab Liidu esimees H. Lauri 5. mail kell 10.35 homm. Koosoleku juhatajateks valitakse ühel häälrel H. Lauri ja P. Männik, protokollkirjutaks sekretäri k. t. H. Taklai.

Päevakorda täiendatakse hra Rosenbergi ettepanekul keskkooliõpetajate palga omavalitsuste kanda oleva osa küsimusega.

Liidu 1930 a. aruanne.

Aruande arutamise juure asudes selgub, et revisjonikomisjoni koosolekust osa võtma olid ilmunud 4 liikmest kaks liiget. Nõukogu avaldas nõusolekut leppida kahe revisjonikomisjoni liikme revideerimise tagajärgedega.

Revisjonikomisjoni aruande kannab ette revisjonikomisjoni liige A. Kohver, millest selgub, et raamatud on korralikult peetud ja väljaminekud ning sissetulekud dokumentidega tõestatud. Ainuke väärnähtus

on see, et mõnedel maavalitsustel seisab 1929 ja 1930 a. liikmemaks tasumata, mis takistab korralikku eelarve täitmist.

Liidu esimees H. Lauri arvab, et liikmematsude tasumata jätmine on sündinud raskete majandusliste olude tagajärjel ja paneb nende maavalitsuste esindajatele südame peale, et nad oma kohustused Liidu vastu katsuks esimesel võimalusel õiendada.

Aruanne kinnitatakse esitatud kujul ühel häälrel. Aruanne näitab varanduslist seis 20.834,49 kr. Eelarve tulusid oli 19.148,12 kr. ja kulusid 19.864,05 kr., eelarveline puudujääk seega 715,93 kr. Arvete üldine läbikäik 170.078,09.

Liidu 1931 a. eelarve.

Eelarve arutamise juures toob hra J. Depmann ette, et eelarves ei ole kulud küllalt üksikasjaliselt toodud ja et Liidu häälekandja „Maaomavalitsuse“ väljaandmine liiga kulukaks minevat. Arvab, et häälekandjat võiks praeguse 20 korra asemel aastas välja anda ainult 12 ehk kogu 10 korda. Ka leiab kõneleja, et omavalitsuste tegelaste näopiltide toomises küllalt järjekindel ei oldavat. J. Gefria arvab, et liidu häälekandja viimasel ajal olevat tervenendud ja et teda tuleks endises korras välja anda. P. Männik leiab, et

meie häälekandja väljaandmine on võrdlemisi odav, sest trükitakse odavas trüki-kojas ja ühtlasi on ka honoraari tasu võrdlemisi väike. Edasi annab P. Männik lähemaid seletusi nõupidamisest, mis hiljuti aset leidnud „Kaubandustööstuskoja Teataja“ „Linnad ja alevid“ ja „Maaomavalitsuse“ ühendamise asjus. Pooldab ajakirjade ühendamist, kuid et igal ajakirjal on oma ideoloogia, mis selle sisu ära segab, sellepärast arvab, et seda on raske teostada ja pealegi ei tule ta ühendamise teel sugugi odavam, vaid ennem kallim veel. Hra D. Uiga soovib, et Liidu juhatus välja töötaks häälekandja toimetamise kodukorra, milline ettepanek aga hääletamisel läbi kukub. Niisama kukub ka hääletamisel läbi hra J. Depmanni ettepanek, et Liidu häälekandjat saaks aastas 10—12 korda väljaantud.

Peale pikemaid läbirääkimisi ja parandusettepanekute vähemusse jäämist eelarve võetakse vastu esitatud kujul, tasakaalus 20.780 kr.

Peale eelarve vastuvõtmist võetakse vastu veel järgmised sooviavaldused:

1) L. nõukogu soovib Liidu juhatusel väljatöötada Liidu eelarve üksikasjalisem nomenklatuur ja aruandmise kord.

2) Liidu nõukogu peab põhimõttelikuks võimalikuks. Liidu häälekandja ühendamise teiste häälekandjatega. Ühendamise tingimused tulevad nõukogule kinnitamiseks esitada, kui Liidu juhatusel selleks juba oma seisukoht olemas.

Omavalitsuste maade suuruse küsimus.

Selle küsimuse üle refereerib P. M ä n n i k, kes teatab, et Põllutööministeeriumi poolt on omavalitsuste ja üldkasulikkude asutuste maaga varustamise seaduse elluviimise määruse kavaga määratakse ära maade andmise kord ja maade suurus. Omavalitsused peavad maasaamiseks esitada vastava sooviavalduse riigimaade korralduse komisjoni alalisele liikmete, kusjuures vallavalitsustel tuleb esitada need sooviavaldused maavalitsuste kaudu. Riigimaade korraldamise komisjon otsustab siis, kas maasaamine on tarvilik ja kui suures ulatuses tuleb maad anda. Komisjoni koosolekust võivad osa võtta asjaosaliste omavalitsuste esindajad ja komisjoni otsuse vastu võib Põllutööministri ees kahe nädala jooksul protsteerida. Komisjoni otsused ühes materjalidega esitatakse maa-korralduse ameti kaudu Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks.

Maad antakse piiratud suuruses. Nii on määruse kavas ette nähtud, et algkoolidele antakse õue- ja mänguplatside asutamiseks kuni 1 ha, õpetajatele aiamaaks kuni $\frac{1}{4}$ ha, koolijuhatajale antava krundi ülemmääraks on 8 ha, vallamaja aluseks maaks ja vallasekretärile kokku kuni 5 ha, teistele vallateenijatele kuni $\frac{1}{4}$ ha, jaoskonnaarstidele kuni 8 ha, valla vaestemajale kuni 5 ha, maakonna vanade- ja lastekodudele, arvestades asutuses olevate hoolaluste arvuga, kuid mitte üle 100 ha, ja muuks otstarbeks arvestades kohapealse vajadusega.

Referent on arvamisel, et kuna vallavalitsuste käes praegu kasutada oleva riigimaa üksuste keskmine suurus ei tõuse palju üle 10 ha, siis ei saa riigile tagasimineva maa hulk suur olla ja kuna omavalitsustel peaks jooksva tarviduse kõrval ka väike maatagavara olema tulevikus üleskerkivate ülesannete rahuldamiseks, siis tuleks pooldada, et omavalitsuste käes olevad maad saaks senistes piirides alles jätud. Möisad põllutöökoolide majapidamiseks ei ole otstarbekohased, kuna põllutöökoolide talude suurus ei peaks palju üle keskmise Eesti talu suuruse tõusma. Kokkuvõttes leiab referent, et määru- ses ettenähtud maadeandmise kord on üldjoontes vastuvõetav, kuna antavate maade suuruse kohta tuleks eelnõus mõnesugused parandused sisse võtta, millised referent ka esitab.

Ettekanded järgnevad elavad läbirääkimised, kusjuures kõik sõnavõtjad üksmeelselt leiavad, et omavalitsustele tuleksid maad senistes piirides alles jätta. Selle päevakorra punkti arutamiseks on koosolekule ilmunud ka Põllutööministeeriumi esindajana Riigimaade ameti juhataja hra Osolin, kes arvab, et Ministeeriumil on peaaegu võimata selles ulatuses omavalitsustele vastu tulla, et nende käes olevad maad saaks senises suuruses alles jätud. See on ikkagi seaduseandja tahe ja seda muuta ei ole nii kerge. Palju nurinat tekitab nõukogu liigetes ka see asjaolu, et riik tagasi võtab omavalitsustelt ka need maad, mis endiste maaomanikkude-möisnikkude poolt sihtasutustele antud, kuid mis praegu enam selle sihtasutuse kasutamiseks ei ole.

Selle küsimuse peale tähendab Ministeeriumi esitaja, et äravõtmisele kuuluvad ainult need sihtasutuste maad, mis rendi näol kasutada on antud, kuna kinkimise teel antud maad, mille eest omavalitsused

renti ei maksnud ja mis senini alles kreposteerimata seisid, jäävad ka nüüd omavalitsuse pärisomanduseks, kui nad saavad seda millegiga Ministeriumi ees tõendada.

Läbirääkimistes leitakse ka maa kau-guse ülemmäär asutusest, mis määruses ettenähtud kõigest $\frac{1}{4}$ klm, vastuvõt-mata olevat, niisama ka maasaamiseks soovi-avalduste sisseandmise aeg leitakse liiga lühike olevat, nagu see määruses kindlaks määratud 1. augusti peale käesoleval aastal.

Need on põhimõtted, mille ümber peasjalikult läbirääkimised keetsid ja mõteid vahetati.

Peale läbirääkimise, mis keetsid esimesel koosoleku päeval, 5. mail, kuni hilja õhtuni, võetakse järgmisel koosoleku päeval, 6. mail, vastu järgmised ettepanekud:

Referendi P. Männiku ettepanekud:

1) Maaomavalitsuste Liidu nõukogu, läbiarutades omavalitsuste ja üldkasulikkude organisatsioonide maaga varustamise seaduse elluviimise määruse kava, leiab, et kavas ettenähtud maade omandamiseks andmise kord üldjoontes on omavalitsustele vastuvõetav.

2) Kuna maaomavalitsustele, nagu ole-masolevad statistilised andmed näitavad, on maareformi teostamise jooksul ainult piiratud suuruses (s. o. alla normaal suu-ruse) maakohti eraldatud, tuleks need maaüksused võimalikult senistes piirides omanduseks anda, et maaomavalitsustel peale teenijate palgamaaga varustamise ka tulevikus üleskerkivateks avalikkudeks tarveteks väike maatagavara olemas oleks.

3) Maakohad, mis omavalitsustele enne maaseadusega maade võõrandamist en-diste maaomanikkude poolt kasutada an-tud, tulevad senises suuruses omanduseks anda.

D. Uiga ettepanekutest võe-takse vastu järgmised:

1) Maaga varustamise seaduse alusel maade omanduseks saamise vastavad soo-viavaldused olgu esitatud hiljemalt 1. jaanuariks 1932 a.

2) Maaomavalitsustele tuleb võimalda-da riigi maade vahetamine eramaadega, kus seda vallavolikogud ja maavalitsused otstarbekohaseks tunnistavad.

3) Maaomavalitsuste korraldusse tule-vad jätta ka rahvamajade korraldamiseks vajalikud maa-alad.

4) Maaomavalitsustele, kes senini tar-

vilikke maid pole saanud, tulevad need võimalikul korral täiendavalt anda.

5) Senine rendivahekord tuleks lõpeta-tuks lugeda 1. V. 1932 a. nende maade ja neil asuvate päraldiste kohta, milliste üle omanduseks saamise ettepanekud esitatud 1. jaanuariks 1932 a.

E. Maaomavalitsuste Liidu nõukogu soovitab üldse jätta välja veel vahekau-guse kitsendust ja igal üksikul juhusel kauguse küsimust otsustada eraldi, arves-tades asutuse maa tarvituse ja otstarbe-kohasusega.

V. Rebase ettepanek:

Omavalitsuste ja üldkasulikkude organi-satsioonide maaga varustamise seaduse alusel maade korraldamisel — maakorral-duse komisjoni otsusest tuleks saata ära-kiri vastavale omavalitsusele, millise ära-kirja kättesaamise päevast arvatakse ka edasikaebe tähtaeg komisjoni otsusele.

Teise astme maaomavalitsuse reform.

Esimesena selles küsimuses refereerib riigikogu liige O. Suursööt. Kõneleja tut-vustab kõigepealt kuulajaid maaomava-litsuste olukorraga välisriikides, tuues ette kujukaid näiteid maaomavalitsuste kon-struktsioonist Saksamaal, Norras, Hollan-dis, Lätis ja Soomes. Peale seda asub re-ferent meie maaomavalitsuste juurde, kus ta tähendas, et meie riigikogu rühmadel puudub praegu kindel seisukoht teise ast-me maaomavalitsuste ümberkorraldamise kohta. Ükski rühm ei poolda täiesti maa-valitsuste ärakaotamist, nagu ka referent isiklikult seda ei tee. Maavalitsuste kaota-mise ettepanekutest, mis senini ilmsiks tulnud, selgub, et sellega saavutataks suu-red kokkuhoidud, mida aga sugugi loota ei või. Teiseks tuuakse maavalitsuste vastu süüdistuseks, et seal tehtavat üleliigset poliitikat. Referendi arvates ei ole kord meie maavalitsustes sugugi nii halb, kui teda ühelt poolt näidata püütakse, kuid ei ole ka nii hea, kui seda teisest küljest üleliia kiidetakse. Kõneleja toob ette omas referaadis teise astme maaomavalitsuste reorganiseerimise kava, mille järele kaoks praegune maavolikogu ja asemele tuleks vallavalitsuste esindajatest, ehk jälle val-lavanematest moodustatud esituskogu. Maavalitsused kujuneks segakujulisteks, nagu nad on Saksamaal ja Hollandis. Maavalitsuse esimees — maavanem ei va-lita mitte esituskogu poolt, vaid tema määrab ametisse keskvalitsus, kas otse-

kohe või esituskogu poolt esitatud kandidaatide seast. Maavanema juurde valiks esituskogu maa suuruse kohaselt 2—5 nõunikku, samuti ka revisjonikomisjoni. Maavalitsuse osakonnad viiakse aga vastavate eriteadlaste juhtimisele. Maavanem peab olema teatava staashiga isik, kes on teatav hulk aastaid seisnud omavalitsuse teenistuses. Maavanem ei oleks vastutav mitte esituskogu ees, vaid ainult keskvalitsuse ees. Nende toodud põhimõtete järele oleks referendi arvates meie teise astme maaomavalitsus lihtsam ja kokkuhoidlikum, kusjuures ka erakondline poliitika oleks viidud miinimumini.

Valdade olemasolu pooldab kõneleja sarnaselt, nagu nad praegu aegade jooksul on väljakujunenud. Nende liitmist kihelkondadeks, nagu see Soomes on, ei pea tema meie oludele kohaseks.

Teisena refereerib selle küsimuse üle H. Avikson, kes jõuab tulemusele, et m.-v., võrreldes veneaegsetega, odavamad on, et maavalitsuste kaotamisel ei leidu asutusi, kes võiks maavalitsuste rohkearvulisi ülesandeid odavamalt ja kättesaadavamalt täita.

Mis puutub kokkuhoiusse, mida loodetakse maavalitsuste kaotamisega saavutada, siis saaks kõneleja arvates teatavat kokkuhoidu tõepoolest saavutada sel teel, kui mõned riiklised asutused üle viiakse maavalitsuste juurde, nagu politseikons- taablid maal tulevad koondamisele vallama- jade juurde, millega hulk üleliigseid kulu- tusi ära jääb. Meie maavalitsuste ümber- korraldamise põhimõtteid kaaludes soovitab kõneleja praeguse valimise süsteemi juurest lähemale minna isikute valimise süsteemile, mis otstarbeks teatav maa- kond tuleks jagada valimisringkondadeks.

Maavolikogu liikmete arv tuleks vähen- dada praeguse 15—25 voliniku pealt 8—15 peale, kuna maainsener kannaks vastutust teede, maa-arst aga tervishoidlise külje eest maakonnas. Nii võiks ka maavalitsuse liigete arvu praeguse 4—5 pealt vähen- dada 3 peale. Maavalitsuses oleks esitatud kava järele maavanem, tema abi ja sek- retär. Maavanem ja ta abi valitaks otse- kohe rahva poolt ja nad peaks olema vä- hemalt 30-aastased ja vastava kogemu- sega omavalitsuslikes töös, sekretär aga, keda valiks otse maavolikogu, peaks olema täielik asjatundja oma alal.

Läbirääkimised eelpool toodud referaa- tide üle peetakse teisel nõukogu koosoleku päeval, s. o. 6. mail.

Läbirääkimiste juures jõutakse ühisele arvamisele, et teise astme maaomavalit- suste reorganiseerimise asjus ei saa Liidu nõukogu praegu mingisugust seisukohta võtta, sest teise referendi poolt toodi täiesti uusi põhimõtteid ette, mispärast otsustatakse läbirääkimised selles küsi- muses lõpetada ja anda teise astme maa- omavalitsuste reformi küsimus erikomis- joni kätte, kes ühes Liidu juhatuse ja juurekutsutud eriteadlastega põhimõtete kavad maavalitsuste ümberkorraldami- seks koostab ja need Liidu nõukogule heakskiitmiseks esitab.

Erikomisjoni valitakse valdade poolt E. Laanberg — Tartumaalt ja P. Leinbock — Võrumaalt, maavalitsuste poolt A. Koh- ver — Võrumaalt ja J. Nurk — Lääne- maalt.

Määruse eelnõu ehituste kohta maal.

Lühikese ülevaate selle määruse kohta annab K. Vaht, kes näitab omas ettekand- des, et selle määruse otstarb on ühest kül- jest tulehädahoju ärahoidmine hoonete, eriti tuldtekitavate tööstushoonete ja kui- vatiste püstitamiseiga teatud kaugusesse üksteisest; teisest küljest juhatust anda tuleasemete, suitsulööride ja korstnate ehitamises tarvilikku kaugusesse seintest ja ehitamise viisest. Teiseks määruse si- hiks on anda taluhoonetele asundi ja pai- gutamise mõttes kindlam ja nägusam ilme, et hooned oleks paigutatud otstarbekoha- selt. Peale selle määrus peab silmas ka tervishoidlikke nõudeid. Selle määruse maksmapanemine kuulub maavolikogude võimkonda, kusjuures viimased võivad määruses teha muudatusi vastavalt ko- halikkudele oludele ja tarvidustele. See- pärast pole karta, et riigi keskvalitsus saaks siin panna maksma eluvõõraid kor- raldusi.

Peale vähemaid peatusi üksikute punk- tide juures, esitab kõneleja Liidu juhatuse seisukoha selle määruse kohta, millega tunnistatakse see kava normaalkavana vastuvõetavaks ja soovitatakse maavoli- kogudele seda määrust maksma panna ko- halikkudele oludele vastavalt.

Läbirääkimistel selle kava kohta tuuakse kui ühest suust ette, et määrus esitatud kujul maal vastuvõetav ei ole. Nii olevat selle määruse maksmapanemi- sega mitmes maakonnas katset tehtud, kuid peale Valgamaa ei olevat see kusagil õnnestanud. Ka Valgamaalgi olevat esi- algsest määruse kavast väga vähe veel jä-

rele jäänud. Üldiselt leitakse, et määrus teeks ehitamise maal keeruliseks ja tekitaks rahva seas õiglast nurinat, kuna O. Pärilin leiab, et see määrus, kui see maksma pannakse, takistaks kogu meie põllumajanduslist arenemist.

Ettepanekute hääletamisel lükatakse esitatud seisukoht tagasi ja võetakse Sõnajala ettepanek ühel häälel vastu, millega soovitavaks tunnistatakse ehitusmäärus maksma panna ainult alevikkudes ehk kohtades, kus võiks edaspidi alevikud tekkida. Külade kohta aga ehitusmääruste väljaandmine tunnistati soovimatuks.

Määruse eelnõu ehituste kohta suvitus- ja ravitsuspaikades.

K. Vaht annab siin jällegi lühikese ülevaate sellest määruse eelnõust, mis taotleb neidsamu sihte, mis määrus ehituste kohta maal. Peale selle määruse siht on kaunistada meie kauneid suvituspaiku nägusate suvimajade ehitamisega, mis ka otstarbalt vastaksid suvituskoha nõuetele. Selle määruse alla kuuluksid kohad, mis suvitus- ja ravitsuskohtade seaduse alusel võetud tervishoidliku kaitse alla.

Teedeministeriumilt koostatud kava on üldjoontes vastuvõetav, kui seda täiendatakse:

1) heakorra komisjoni kõrvale korraldajaks vallavalitsuse võtmisega, sest selle komisjoni asutamine seaduse põhjal ei ole sunduslik;

2) politseinumbrite väljaandmine ja tänavatele nimetuste andmine;

3) igasuguste erandite tegemine määruse üksikutes nõuetes kõrvalekaldumise kohta jätta maavalitsuse ülesandeks.

Selle küsimuse juures pikemaid läbirääkimisi ei peeta, sest ollakse ühisel arvamisel, et suvitus- ja ravitsuskohtades on sarnane määrus tarvilik.

Ühel häälel otsustatakse Liidu juhatuse ettepanek vastu võtta järgmiselt:

Määruse kava tunnustada vastuvõetavaks normaalkavana ja soovitada maavalikogudele see maksma panna maakondades, kus olemas avalikud suvituskohad, ettekandes nimetatud muudatustega, kusjuures igal maaomavalitsusel loomulikult jääb õigus seda muuta ja täiendada kohalikkude olude ja vajaduste kohaselt.

Määruse eelnõu avalikkude ehituste kohta.

Selle määruse ettekandmise ajal esineb

Teedeministeriumi esindaja ins. Bõlau teadaandega, et selle määruse kohta olevat Ministeriumis uus kava valmis ja isegi juba maavalitsustele tutvunemiseks saadetud, mispärast peab soovitavaks selle küsimuse arutamine edasi lükata.

Hra Rebase ettepanekul Liidu nõukogu otsustabki käesolevas asjas asja arutamine lõpetada, kusjuures võetakse vastu soovivaldus, et uus määruse kava ei oleks mitte ühine nii maale kui ka linnale.

Keskkooliõpetajate palga omavalitsuste kanda oleva osa küsimus.

Selles küsimuses tehakse teatavaks, et keskkooliõpetajate kohta on maksma pandud uus kord neil päevil Riigikogu poolt vastuvõetud seadusega, mille järele maavalitsustel tuleb 1. maist alates tasuda keskkooliõpetajate palkadest 20%. Teiseks paneb seadus asetäitjate õpetajate palgad tervelt maavalitsuste peale.

Läbirääkimistel A. Kohver leiab, et riik ei võiks panna maavalitsuste peale uusi kulusid enne, kui ei ole näidatud allikaid, millest neid kulusid katta. Soovitab pöörata märgukirjaga Vabariigi Valitsuse poole, et see ära näitaks allikad, millest see väljaminek, mis üle riigi mõne miljoni sendi välja teeb, kaetakse. Seniks aga soovitab jätta õpetajatele palga osa maksmata.

D. Uiga arvab, et valitsuse poolt abi on raske saada. Tuleks esineda Hariduse- ja sotsiaalministeriumile ettepanekuga, et lubataks maakeskkoolides õppemaksu tõsta.

J. Depman soovib paluda ministeriumilt avanssi lähemate kuude jaoks palgade maksmiseks.

P. Leinbock on õppemaksu tõstmise vastu, kuna maakeskkoolides on rohkesti ka sarnaseid õpilasi, kellele õppemaksu tõstmine ülepääsemata raskusi võiks tekitada.

Lõpuks võetakse vastu A. Kohveri ettepanek, millega Liidu juhatusele ülesandeks tehakse Hariduse- ja sotsiaalministeriumi kaudu Vabariigi Valitsuse ees esineda palvega, et maavalitsustele antaks keskkooliõpetajate palgade maksmiseks toetust või avanssi kuni uue kooliaasta alguseni.

Järgmine Liidu nõukogu koosolek

otsustatakse ärapidada tuleval suvel Pärnus: